

הַלְכוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקפ"ח תַּקפ"ט

ביאורים ומוספים

ומשניב ס"ק יג

אין תקיעין בשופר⁽¹⁶⁾ וכו', וְיַעֲבִירֵנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת⁽¹⁷⁾ פְּנֵי שֶׁתּוֹת קַבְּבֵי הַיָּם.

ואם עבר ותקע בראש השנה שהל בשבת, הנו האחרונים אם קיים מצות תקיעת שופר, או שסיון שאסרו חז"ל לתקוע ביום השבת לא קיים את המצוה, ותפקא מינא אם ברך שהחיינו על התקיעות שתקע בשבת, האם צריך לברך ביום השני לרעת הסוברים שאין מברכים שהחיינו ביום השני כשהיום הראשון חל ביום חול ותקעו בו [ראה שו"ע לקמן (סי' תר ס"ג)]. הרעקא כתב (ד"ח מערכה ה' ד"ה והנה המוגיא) שאף על פי שהתקע בשבת עבר על 'שבות', מימי קיים מצות תקיעת שופר, וכן כתב בשו"ת אבני נזר (י"ד סי' קמ"א אות י"א). מאידך, בקונטרס קב"א הקשייתא (קושיא צ"ט) כתב שלא יצא ידי חובה, ובמגהות א"א לשו"ע לקמן (סי' תר) הסתפק בדבר, וראה עוד בענין זה: בהגהות חכמת שלמה, שו"ת הר צבי (ח"ב סי' פח), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' ג) [וראה סמ"ע (סי' רח ס"ק ג) שסובר שאף באיסור דרבנן אי עביד לא מהני].

חשש נוסף כתב רש"י (סוכה מג, א ד"ה ויעבירו) שמא יוציא מרשות לרשות, והטעם שנקטו את החשש של שמא יעבירו, משום שהוצאה מרשות לרשות אינה מצויה כל כך כמו העברה של ארבע אמות ברשות הרבים [עין שם הטעם], ותוסי' (ראש השנה כ"ט, ב ד"ה שמא) כתבו שמה שנקטו חשש של שמא יעבירו ולא שמא יוציא מרשות לרשות, הוא משום שהמציא מרשות לרשות שם לב לדבר, ואין לחוש שמא יטעה ויוציא. טעם נוסף כתב התוספות חרשים (סוכה פ"ד מ"ב), שאיסור הוצאה מרשות לרשות מפורש בכחוב (שמות טו כ"ט) 'שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו', ולפיכך לא יטעה אדם לומר שמוותר להוציא, מה שאין כן האיסור להעביר ארבע אמות שאינו מפורש בכתוב, אלא נלמד מהלכה למשה מסיני, יש לחוש שיטעה ויעביר, וכן כתב הכפות תמרים (סוכה מג, א).

וטעם הרב שלא גזרו שלא לתקוע בכל ראש השנה, אף כשהוא לא חל בשבת, משום הגזירה של שמא יתקן כלי שיר, וכשם שגזרו בכל יום טוב שלא לנגן בכלי שיר מחשש זה [ראה שו"ע לעיל (סי' שלט ס"ג)]. כתב ה"ש" (סי' ה) שהשופר אינו מיועד לשיר אלא לתקיעות של מצוה, ועל כן לא נדהת בו הגזירה שלא לנגן בכלי שיר. באופן אחר כתב ה"ש" שחז"ל לא גזרו לעקר לגמרי מצוה שצדקה התורה, ואם יגזרו שלא לתקוע ביום טוב תיעקר מצות שופר לגמרי [וראה מה שהוצע על קשייה זו הבי"ח והמוגיא ס"ק ד].

(17) ולדעת הסוברים שבזמננו אין רשות הרבים דאורייתא [שלושתם רשות הרבים היא רק אם ששים רבוא בני אדם עוברים בה בכל יום], הקשה בב"ה"ל לעיל (סי' שג ס"ה) ד"ה והשתא למיה אין תקיעים בשבת, והלא אף אם יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים אין בכך איסור דאורייתא.

וגזירה זו שגזרו שמא יעביר ארבע אמות ברשות הרבים גזרו גם בקריאת המגילה כשהל ט"ז באדר בשבת, שאין קוראים בו את המגילה, אלא מקיימים לקרותה בערב שבת, וכפי שמבאר בשו"ע לקמן (סי' תרפ"ח סי' ו) ובמשנ"ב שם (סי' טו).

והטעם שבבבית מילה לא גזרו גזירה זו שלא למו"ל בשבת מחשש שיעביר את התינוק או את הסבין ברשות הרבים, כתבו תוסי' (מגילה ד, ב ד"ה ויעבירו) משום שהיא מצוה חמורה שנכרת עליה שלש עשרה בריתות, ועוד כתבו שבמילה לא שייך חשש זה, לפי שאין אדם מל אלא אם כן הוא בקי, והר"ן (ראש השנה ה, א בדפי הר"ף) כתב, שרק בשופר וכדו' שכולם חייבים וטורחים במצוה חששו שלא יוכירו זה לזה שלא לטלטל את השופר ברשות הרבים, מה שאין כן בבבית מילה.

טעם אחר כתב הריטב"א (מגילה שם), שחז"ל גזרו גזירה זו רק במצוות התלויות בתאריך מסויים, שבזמן שקידשו את החודש על פי הראיה לא כולם ידעו את התאריך במדויק, והעושה אותן לא דאי שקיים מצוה, אבל ברית מילה שאינה תלויה בתאריך ולכן המקיימה דאי קיים מצוה, לא גזרו גזירה זו. והוסיף (שם), שאף על פי שבזמן הזה שתיקן הל"ל שמקדשים את החודש על פי השבון כולם יודעים את התאריך במדויק, מימי השאיר הל"ל את המנהג שנהגו אבותינו שלא לתקוע בשבת, וראה בלבוש (ס"ה) שכתב טעם נוסף מדוע לא גזרו בבבית מילה.

והטעם שלא ביטלו את קריאת התורה בשבת מחשש שילך אצל חכם עם ספר תורה ללמוד איך לקרוא ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, וכשם שגזרו בתקיעת שופר וקריאת המגילה, כתב התוסי' יום טוב (מגילה פ"א מ"ב) לפי שהקורא בתורה צריך לסדר אותה תחילה פעמיים ושלש בינו לבין עצמו [כמובא בשו"ע לעיל (סי' קל"ט ס"א)], ואם כן בקי הוא לקרוא עוד לפני השבת.

טעם אחר כתב בשו"ת מהר"ב"ח (סי' לב), שהזאיל וקריאת התורה נעשית בציבור לא גזרו בה, וכעין זה כתב בהגהות פעולת שכ"ד למעשה רב (סי' קע"ה) בשם הגרי"א לגבי קריאת מגילות קהלת ושיר השירים בשבתות של חול המועד, שלא גזרו שלא לקרותן מחשש שילך אצל חכם ללמוד איך לקרוא ויעביר ארבע אמות ברשות הרבים, שהגזירה נאמרה רק בחיובים המוטלים על כל יחיד ויחיד, אבל קריאת מגילות אלו היא חיוב המוטל על הרבים, וכחיוב קריאה בתורה.

[מ"ה"ל ד"ה תקיעה]

פְּתַחֵי קַבְּבֵי הַיָּם יִצְרִיךָ לְתַפְסִיקָה לְשָׁנִים לֹא טַהֲרִינָם⁽¹⁸⁾.

(18) ובסברת ה"ש" התקשה היד אפרים, שכן לפי השיטה השניה בשו"ע לעיל (סי' תקפ"ו ג') הסוכרת שמי ששמוע תקיעה שחלקה פטולה יצא ידי חובה [אם יש בחלק הכשר שיעור תקיעה], ודאי שמי ששמע תקיעה שכולה כשרה והתכוון לצאת ידי חובה בחלק הראשון של התקיעה ולא בחלק השני, יצא ידי חובה, ואם כן מה איכפת לנו שחבירו התכוון לצאת ידי חובה בחלק השני של התקיעה עבור יסודי אחר.

וכיאר היד אפרים, שגם לדברי ה"ש" אין חיסרון בכך שחבירו התכוון לצאת ידי חובה בחלק השני של התקיעה, אלא שדברי ה"ש" הם באופן שהתקוע עצמו כיוון להוציא את מי שצריך תקיעה של תשרית בחלק הראשון של התקיעה, ואת מי שצריך תקיעה של תשרית בחלק השני של התקיעה, ונמצא שלחלק המיועד עבור תשרית לא היה סוף, ולחלק השני המיועד עבור תשרית לא היה התחלה, ולפיכך שניהם לא יצאו ידי חובה. [וראה בדבריו שכתב כן לפי השיטה השניה בשו"ע לקמן (סי' תקצ ס"ז)].

ולפי דבריו אם התקוע התכוון להוציא את מי שישמע את התקיעה, ואחר התכוון לצאת בחלק הראשון של התקיעה עבור תשרית, ואחר התכוון לצאת בחלק השני עבור תשרית, יצאו ידי חובה [לדעה השניה בשו"ע (סי' תקפ"ו ג')] אף לפי דברי ה"ש" וכן כתב המטה אפרים (סי"ח).

[משנ"ב ס"ק י"ד]

דְּהוּא קְלִי שְׂמַלְאֲקָתוֹ לְאַסְרִי⁽¹⁹⁾.

(19) אבל לולב, כתב לעיל (סי' שח ס"ק כה) ולקמן (סי' תרנ"ח ס"ק ד) שאף לצורך גופו או מקומו אסור לטלטלו בשבת, שאין הוא נדון ככלי כלל אלא כעץ בעלמא, אבל שופר הוא כלי, וגם אפשר לשאוב בו נוזלים.

ומבאר בדבריו, שאם השופר לא היה ראוי לשימוש של היתר המשך בעמוד הבא

